

تحلیل و ارزیابی طراحی معماری نماهای شهر تهران به منظور تبیین نظام جامع و پاسخگو^۱

سیامک کاکاوند

گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

فرح حبیب^۲

گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اسکندر مختاری طالقانی

گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۶/۱۶

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل و ارزیابی طراحی معماری نماهای شهر تهران به منظور تبیین نظام جامع و پاسخگو تعریف گردید. روش این پژوهش از منظر هدف، در زمره پژوهش‌های کیفی می‌باشد که به صورت مطالعات کتابخانه‌ای و برداشت‌های میدانی صورت گرفته است، پرسش‌نامه‌ها و مصاحبه‌های صورت گرفته تحت نظر خبرگان این حوزه مورد سنجش، روایی و پایایی قرار گرفته و تأیید شده است، جامعه آماری به ۲ بخش تقسیم گردیده است؛ بخش اول مدیران شهری، کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع طراحی معماری نماهای شهری و بخش دوم طراحان و حرفه‌مندان حقیقی و حقوقی، اساتید و دانشجویان معماری و طراحی شهری بوده‌اند. با توجه به اینکه جامعه آماری محدود می‌باشد، لذا امر نمونه‌گیری از تمامی افراد در دسترس صورت گرفته است. در تجزیه و تحلیل فصل چهارم با استفاده از روش دلفی در چهار گام و نرم‌افزار SPSS، نسبت به ارائه اجزای نظام جامع طراحی معماری نماهای شهری اقدام گردیده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن بود که نظام جامع طراحی معماری نما به طور کلی شامل: ۱- مبانی نظری است که در آن مجموعه تعیین تکلیف موضوعات و همه‌جانبه‌نگری مشخص و معین می‌گردد. ۲- کمیته‌های تخصصی ۳- برنامه اجرایی و زیر ساخت اطلاعات مکانی ۴- کمیته عالی مدیریت، برنامه‌ریزی و پایش و همچنین پاسخگویی، مشارکت و کنترل عملکرد کمیته‌ها می‌باشد.

واژگان کلیدی: نماهای شهری، نظام جامع، مدیریت و برنامه‌ریزی، مبانی نظری، اسناد طراحی نمای شهری.

۱- این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته معماری نویسنده آقای سیامک کاکاوند با عنوان "تحلیل و ارزیابی نماهای شهر تهران به منظور تبیین نظام جامع و پاسخگو" می‌باشد.

۲- (نویسنده مسئول) f.habib@srb.iau.ac.ir

مقدمه

حجم عظیم انتقادات در خصوص اغتشاشات و آشفتگی روز افزون و غیر قابل کنترل نما و منظر شهری در این سال‌ها مدیریت شهری را ناچار به واکنش‌ها و عکس‌العمل‌هایی نموده است. تولید و ابلاغ ضوابط عام نما و تشکیل کمیته‌های نما در سطح ۲۲ منطقه شهر به طراحی معماری نماهای شهری از مهم‌ترین موضوعات کالبدی، هویتی، فرهنگی... و دارای جنبه‌های متنوع و پیچیده است. نگاهی به اقدامات و کنش‌های گذشته نشان می‌دهد که در فقدان مدیریت، نظارت و کنترل مؤثر و مطلوب منجر به شکل‌گیری اغتشاشات و آشفتگی‌های مخرب و نامطلوب نما و منظر شهری گردیده است. لذا لازم و ضروری است با آسیب‌شناسی اقدامات گذشته زمینه لازم را جهت اصلاح و بازنگری معیارها و رویکردها موجود فراهم نماییم. خیل عظیم انتقادات در حوزه‌های مختلف نظیر موضوعات کیفی و زیبایی‌شناسی، فقدان توجه به موقعیت‌های شهری (میدان‌ها، گره‌ها و تقاطع‌ها، آثار ارزشمند معماری، عرصه‌های عمومی)، مؤلفه‌های، ایمنی، امنیت و... بیانگر فقدان توجه به ویژگی‌ها و طیف متنوع زمینه‌های شهری در ارائه ضوابط و مقررات موجود می‌باشد. بدیهی است ضوابط و مقررات حسب موقعیت‌ها و کیفیت‌های مختلف شهری می‌بایست تغییر نماید که این پویایی و پاسخگویی در نظام و اسناد موجود مشاهده نمی‌گردد. به نظر می‌رسد در مقطع فعلی نیاز به تحلیل و ارزیابی همه جانبه در راستای ارتقا و بهبود کیفیت طراحی نماهای شهری لازم و ضروری می‌باشد. مروری بر مجموعه انتقادات و اعتراضات گذشته این امکان را فراهم می‌نماید که ما از نگاه خطی، متصلب و پر انتقاد ضابطه محور فاصله گرفته و با بازنگری و بازخوانی در الگو تاریخی صدور ضوابط در جستجوی ساز و کاری همه جانبه نگر و پاسخگو قرار بگیریم.

وجود برنامه و ضوابط و مقررات مرتبط با هر موقعیت و کیفیت در بدنه‌های شهری متضمن مداخله مؤثر و همه جانبه نگر در موضوع طراحی معماری نماهای شهری می‌باشد. در حال حاضر برنامه‌ها و همچنین ضوابط و مقررات فارغ از توجه لازم به ویژگی‌ها و خصوصیات بدنه شهری ارائه گردیده و کمیته‌های نما در مقابله و مواجهه با موضوعات و موقعیت‌های مختلف و متنوع حسب دانش و تجربیات شخصی اعضای تصمیم‌گیری می‌نمایند. این مداخله شخصی و محدود به آرا و نظرات اعضا کمیته‌های نما در سطح ۲۲ منطقه شهر خود موجب باز تولید اغتشاش و ناهماهنگی‌هایی در سطح شهر گردیده است و به صورت کلی تصویر و تجسم شکل‌گیری تحولات و تغییرات در قالب یک برنامه مدون و هدفمند را بر ذهن و دیده شهروندان متبادر نمی‌نماید. رویکرد جامع‌نگر این فرصت را فراهم می‌آورد که طیف گسترده‌ای از ملاحظات و مؤلفه‌ها... در شکل و قالب مناسب در برابر دیدگان مجموعه طراحان و مدیریت شهری قرار گرفته و از این رو بستر و شرایط مدیریت و هدایت موضوعات حسب موقعیت‌ها و کیفیت‌های لازم در اختیار طراحان و مدیریت شهری قرار گیرد. این پژوهش تلاش دارد با توصیف وضع موجود و آسیب‌شناسی مشکلات و معضلات با تحلیل‌ها و ارزیابی‌های لازم در حوزه کلان و خرد... با هدف تعریف چارچوب کلی نظام جامع و یکپارچه طراحی معماری نماهای شهر در بخش‌های مختلف در راستای ارتقاء و بهبود فرایندها را مدنظر قرار خواهد داد.

رویکرد مفهومی و نظری

لازم است بدوا در بین اسناد فرادست یکپارچگی، هماهنگی و پیوستگی لازم صورت پذیرد و محتوای نظری، تشکیلات و زیرساخت لازم موضوع پیش‌بینی گردد و پس از آن در سند نمای شهری با رویکرد راهبردی و عملیاتی تهیه و به انضمام مصوبات قانونی و زیرساخت قابل‌اتکا مبنای مدیریت و اقدامات قرار گیرد. بی‌تردید فرایند پژوهش نقش اساسی در توسعه مرزهای علم و دانش را بر عهده دارد. از این‌رو هر چه شناخت ما از مبانی نظری و فنون عملی پژوهش بیش‌تر گردد در توسعه مرزهای دانش موفق‌تر خواهیم بود. یکی از راه‌های افزایش این شناخت، بهره‌گیری از صاحب‌نظران عرصه تحقیق و پژوهش است. متعارف‌ترین معنای برنامه‌ریزی نیل عمدی به نوعی هدف است و با به هم پیوند دادن اقدامات در یک توالی منظم به جلو می‌رود (Hall, 2002). همچنین برنامه‌ریزی تلاشی است منظم از عمل جهت دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده و به‌کارگیری دانش علمی و فنی، توأم با تجربیات شخصی در تعیین هدفمند تصمیمات و فعالیت‌ها (Moradi Masihi, 2002). برنامه‌ریزی راهبردی بخشی از فرآیند تکاملی برنامه‌ریزی است که از دهه ۱۹۹۰ با رشد و تکانه عظیمی مواجه شد. از عمده دلایل این حرکت کمبود دارایی‌های عمومی، اوضاع اقتصادی، ابداع راهکارهای نوین مدیریت شهری و از همه مهم‌تر بحران‌های عمیقی بود که بستر اجتماعی و سیاسی شهرها را در دهه پیشین تحت تأثیر قرار داد (Sartoria, 2005). از این‌رو برنامه‌ریزی راهبردی به لحاظ دستاوردهای مهمی که می‌تواند از طریق توجه به فرآیند اجرا، تعیین بستر تصمیم‌سازی، تحلیل هدفمند، آینده‌نگری، انعطاف‌پذیری و تعیین اولویت‌ها و منابع داشته باشد، به عنوان رویکرد اصلی تدوین طرح حاضر معرفی می‌گردد. برنامه‌ریزی راهبردی، مجموعه‌ای است از مفاهیم، تصورات، رویه‌ها و ابزارها که در شرایط موجود لازم است به دقت با هم سازگار شوند تا به محصول و نتیجه مطلوب دست یازیده شود (Albrechts, 2004). برنامه‌ریزی راهبردی، شیوه‌ای است نظام یافته جهت اخذ تصمیمات و اجرای فعالیت‌ها در خصوص شکل‌دهی و رهنمود یک سیستم، کارکرد و علل آن (Moradi Masihi, 2002). برنامه‌ریزی راهبردی به مفهوم سنجش وضعیت حال و آینده، تعیین جهت‌گیری و چشم‌انداز سازمان و تدوین ابزارهایی برای نیل به آن است (Golkar, 2006). فرآیند تهیه و اجرای سند طراحی شهری راهبردی به طور کلی از شش گام تشکیل می‌شود: گام اول: برنامه‌ریزی، گام دوم: سنجش وضعیت، گام سوم: چشم‌انداز سازی، گام چهارم: تدوین راهبرد، گام پنجم: اجرا و گام ششم: پایش (Golkar and Azadi, 2005). یافته‌ها نشان می‌دهند تفرق عملکردی در ترتیبات نهادهای قانون‌گذار و تهیه‌کننده و نیز نهادهای اجرایی در حوزه اختیارات و تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، نبود هماهنگی و همکاری بین بخشی در دستگاه‌های ذی‌ربط، فقدان سیاست‌های طراحی مشخص در برنامه‌های فرادست اسناد طراحی شهری، ضعف در حوزه مشارکت مردمی، عدم نظارت و بازنگری در اسناد تهیه‌شده، ضعف در نهادهای مطالعاتی و پژوهشی به لحاظ درجه استقلال و سیاست‌گذاری از مهم‌ترین مشکلات رویه‌ای پیش روی اسناد هدایت طراحی شهری در نظام برنامه‌ریزی ایران هستند (Bankdar et al., 2012).

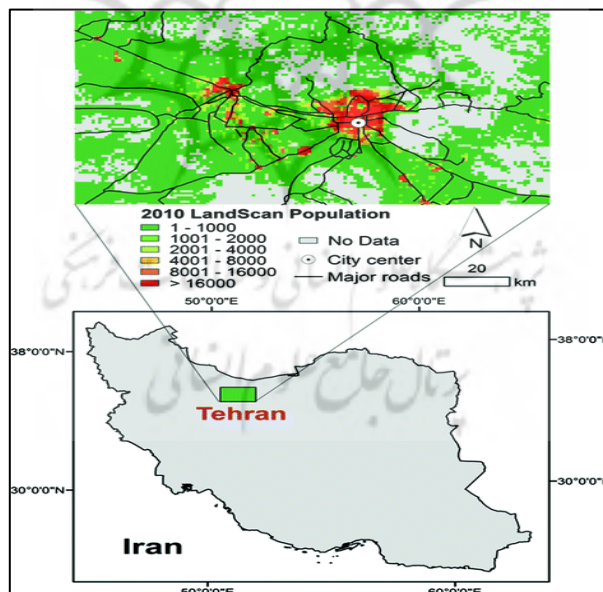
جدول ۱: تجارب مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در جهان.

سال	ارائه دهنده	کشور	نوع برنامه‌ریزی
۱۹۶۵	لیندپلوم	امریکا	برنامه‌ریزی اندک افزا
۱۹۶۵	داویدوف	امریکا	برنامه‌ریزی حمایتی
۱۹۶۵	---	امریکا	برنامه‌ریزی عدالت‌خواه
۱۹۶۵	چادویک	انگلستان	برنامه‌ریزی سیستمی
۱۹۶۰	---	امریکا	برنامه‌ریزی راهبردی
۱۹۷۳	فالودی	انگلستان	برنامه‌ریزی فرآیندی
۱۹۷۲	فریدمن	امریکا	برنامه‌ریزی دادوستدی
۱۹۸۱	مک کونل	انگلستان	برنامه‌ریزی پاسخگو
۱۹۸۵	فین اشتاین	امریکا	برنامه‌ریزی دموکراتیک
۱۹۹۰	هیلی	بریتانیا	برنامه‌ریزی مشارکتی
۲۰۰۷	دیوید والترز و لیندا براون	امریکا	برنامه‌ریزی طراحی محور

Source: Mehdizadeh, 2003.

شهر تهران

تهران با ۸۶۹۳۷۰۶ جمعیت، بیست و چهارمین شهر پرجمعیت جهان و پرجمعیت‌ترین شهر باختر آسیا به‌شمار می‌رود. کلان‌شهر تهران نیز سومین کلان‌شهر پرجمعیت خاورمیانه است. از دید ناهمواری‌های طبیعی، تهران به دو ناحیه دشتی و کوهپایه‌ای البرز تقسیم می‌شود و گستره کنونی آن از ارتفاع ۹۰۰ تا ۱۸۰۰ متری از سطح دریا امتداد یافته است.

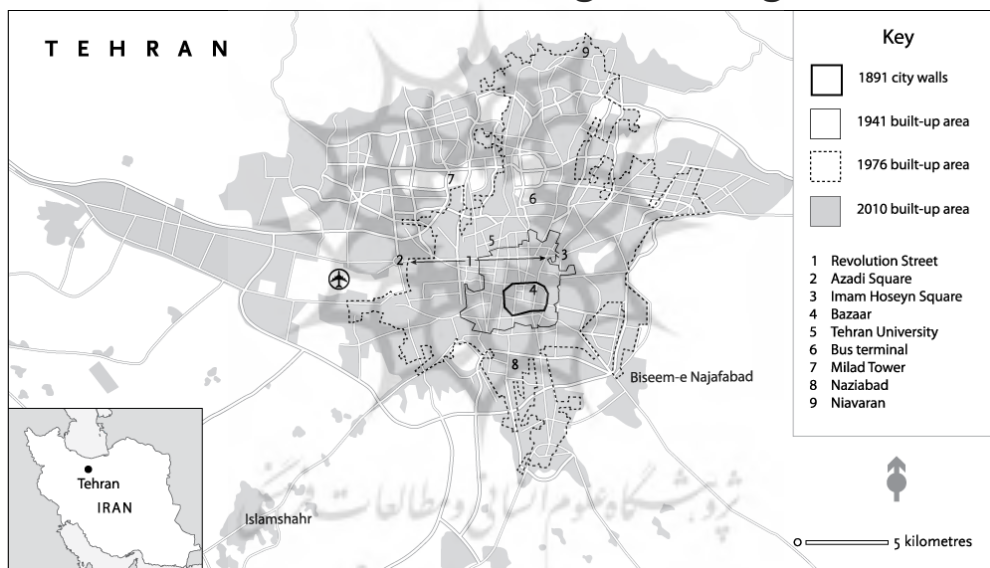

نقشه ۱: موقعیت شهر تهران

Source: <https://link.springer.com>

تهران دارای اقلیم نیمه خشک است. در بیشتر سال‌ها، فصل زمستان نیمی از کل بارش‌های سالانه تهران را تأمین می‌کند و تابستان نیز کم‌باران‌ترین فصل در تهران است. از نظر اداری، تهران به ۲۲ منطقه و ۱۲۲ ناحیه شهری تقسیم شده است و شهرهای تجریش و ری را دربر گرفته است. تهران شهری برنامه‌ریزی شده است که توسعه آن مهار و سعی در هدایتش می‌شود. همچنین ساخت‌وساز در تهران کنترل شده و برای ساختمان‌های بلند شرایط و

قوانینی تهیه شده است. تهران به دلیل پایتخت بودن و تمرکز بنیادهای سیاسی و اقتصادی در آن، نسبت به دیگر شهرهای ایران، زودتر با مظاهر نوگرایی و به تبع آن با معماری نوین آشنا شد. این آشنایی در دوران قاجار و به خصوص دوره ناصرالدین شاه آغاز شد اما در عمل، در دوران پهلوی بود که جنبه‌های زندگی مدرن از حصار دربار و ارگ سلطنتی خارج شد و چهره شهر را دگرگون ساخت. در دوران رضاشاه، معماران و دانش‌آموختگان مطرح اروپایی نقش مهمی در دگرگونی چهره شهر داشتند. بعدتر سبک تازه‌ای از معماری ایران باستان وارد تهران شد. این سبک در برخی پروژه‌ها، در کالبد مدرن بود اما در تزئینات و نماسازی‌ها از معماری باستانی ایران الهام گرفته بود؛ این سبک در ساختمان‌های اداری و مهم آن زمان تهران استفاده شد. چند چهره شاخص ارمنی، تعدادی از مهم‌ترین ساختمان‌های دولتی، عمومی و خانه‌های شخصی را در تهران طراحی کرده‌اند. وارطان هوانسیان، پل آبکار، گابریل گورکیان و اوژن آفتاندلیانس از جمله این معماران مشهور هستند. برای نمونه ساختمان اصلی بانک سپه و سینما رودکی از وارطان هوانسیان و کاخ دادگستری و کاخ شهربانی از آثار گابریل گورکیان هستند.

نقشه ۲: گسترش شهر تهران
Source: <https://newleftreview.org>

جایگاه و خصوصیات اسناد طراحی نمای شهری

محصول کار طراحی شهری در نهایت در قالب اسناد هدایت و کنترل تعریف می‌شود و طی آن چگونگی راهبری اجرای طرح نیز تعیین می‌گردد. راهنماهای طراحی و سیاست‌های طراحی نقش مهمی در تبدیل بعد محتوایی طراحی شهری به لایه عملیاتی و اجرایی دارند (ZeKavat, 2002). کوآن، طراحی شهری را فرآیندی گروهی و میان رشته‌ای برای شکل دادن به کالبد محیط زندگی در شهرها، شهرک‌ها و روستاها و در یک عبارت «هنر ساختن مکان‌ها» می‌داند (Cowan, 2005). همچنین وی اسناد هدایت طراحی شهری را شامل چهار گروه متمایز می‌داند که با عنوان اسناد هدایت مکان محور، اسناد هدایت موضوع محور، اسناد هدایت سیاست محور و اسناد هدایت منطقه محور از آن‌ها یاد می‌کند (Cowan, 2005). کرمونا و همکارانش نیز طراحی شهری را اقدامی یکپارچه و میان‌رشته‌ای می‌دانند

که مهم‌ترین دغدغه آن، ایجاد مکان برای مردم است (Carmona et al, 2003). در اغلب نظام‌های شهرسازی موفق، اسنادی سازماندهی شده و جامع‌نگر، هدایت کیفیت و کمیت‌های معماری و شهرسازی را بر عهده دارند. جان لنگ با اشاره به نتایج یک بررسی در مورد اثرات مقررات کاربری زمین در هوستون، تأکید می‌کند در تهیه و تدوین تک تک مقررات برنامه‌ریزی لازم است که اثرات سه بعدی این مقررات و نحوه عملکرد آن‌ها به عنوان یک نظام کنترل به طور کامل شناخته شود (Lang, 2008). یک بعد مهم طراحی شهری، منظر شهری است که در همه سطوح کلان تا خرد شهر حضور دارد. به تعبیری دیگر منظر شهری ۱۱ آئینه تمام نمای لایه‌های زیرین جامعه است. آئینه‌ای است که هم ویژگی‌های درونی خود را آشکار می‌سازد و هم امکان مطالعه ماورای خود را فراهم می‌آورد (Zamani, 2011). مشخص است که اسناد قانونی تأکید بر لزوم بررسی نما در فرآیند ساخت و ساز و تدوین راهنمای طراحی نما دارند و بر تهیه آن‌ها تأکید نموده‌اند. همچنین اهمیت اصلاح نماهای موجود نشان دهنده آن است که جای خالی ضوابط و راهنمایی برای اصلاح نماهای ساختمانی موجود احساس می‌شود. همچنین وجود سازمان‌های مختلف مؤثر بر نما نشان می‌دهد هماهنگی سازمان‌ها در حوزه ساماندهی نما مورد اهمیت است (Armanshahr Consulting Engineers, 2017). ضعف جایگاه قانونی طراحی شهری در نظام قانون‌گذاری و تهیه چارچوب اسناد توسعه شهری در ایران، بستر تحقق ابعاد کیفی در شهر را دچار مشکل نموده است. به عقیده بنکدار و همکاران (۱۳۹۱) در نظام برنامه‌ریزی شهری کنونی کشور، به ویژه در طرح‌های توسعه شهری، تصویر چندان روشنی از حوزه عمل و فرآیند تهیه طرح‌ها و تحقق‌پذیری و نیز جایگاه قانونی حیطه طراحی شهری وجود ندارد.

جدول ۲: انجام مطالعات برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران

روش مطالعه	مطالعات برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران
مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی	تدوین پایه علمی برنامه مدیریت راهبردی طراحی شهری بر اساس مطالعه رویکردها و نظریه‌های طراحی شهری و استخراج چارچوب نظری عام
مطالعه مصداتی	تدوین پایه علمی مدل تحلیلی برای طراحی شهری راهبردی و تدوین چشم‌انداز اولیه، الزامات مطالعاتی و فروض اولیه بررسی اسناد فرادست و طرح‌های جامع و تفصیلی و طرح‌های موضوعی و موضعی و تحلیل محتوای اسنادی آن‌ها و تحلیل یکپارچه اسناد
مطالعه و برداشت میدانی و پرسشگری	تدوین پایه علمی مدل تحلیلی برای طراحی شهری راهبردی و تدوین چشم‌انداز اولیه، الزامات مطالعاتی و فروض اولیه شناخت عینی و میدانی مباحث طراحی شهری در زمینه فرم و مانند آن بررسی نظریات کارفرما، کارشناسان و نهادهای ذی‌دخل در توسعه شهری

Source: Naghsh Piravash Consulting Engineers, 2016

نمای شهری

آنچه از بررسی مبانی نظری در حوزه نما بر می‌آید، وجود ضوابط در طراحی، نظارت و اجرای نما ضروری است چرا که رشد غول آسای ابعاد شهر، شکل‌های هنری گذشته را در هر گوشه و کناری از بین برده است. ضوابط و مقررات شهرسازی به ۲ صورت مطرح می‌گردد. نوع اول قوانینی هستند که توسط جامعه علمی ما تعریف می‌شوند. نوع دوم توسط بخش‌های قانون‌گذار و مدیریت شهری تعریف شده و در زمینه اجرای طرح‌های معماری و شهرسازی مستقیماً مورد ارجاع قرار می‌گیرند. جهت پرداختن به سیما و جداره‌های شهری امروز، نوع دوم ضوابط و مقررات شهرسازی مورد توجه قرار می‌گیرند (Omranipour et al., 2007). هرچه شهر بزرگ‌تر می‌شود، خیابان و

¹ Urban scape

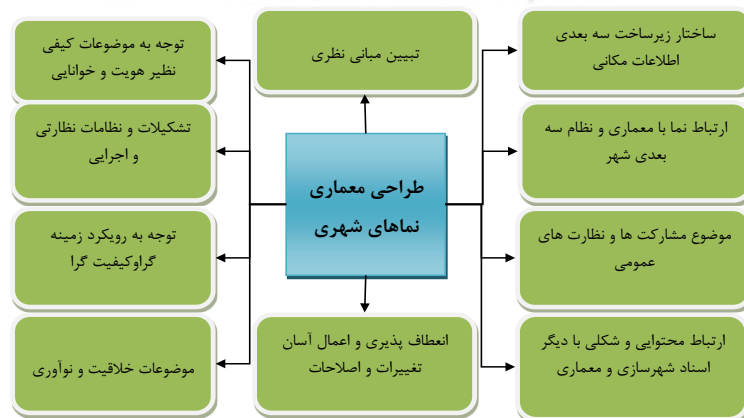
میدان‌های آن پهن‌تر و ساختمان‌ها بیشتر و بلندتر می‌گردد. هرچه شمار طبقات بیشتر و ابعاد ساختمان‌ها بزرگ‌تر می‌شود، طراحی هنرمندانه‌ی نماها و پنجره‌های ردیفی آن ضعیف‌تر می‌گردد. همه چیز خود را به بی‌قوارگی و تکرار مکررات نزدیک کرده و احساس انسان را نسبت به محیط پیرامونش سردتر می‌کند. این روند نیز بدون تغییر و برگشت‌ناپذیر است (Pakzad, 2010: 147). پس از جنگ جهانی دوم، نیاز روز افزون به مسکن و ساختمان‌های اداری از یک سو و پیشرفت فناوری در ایجاد امکانات جدید برای زندگی در شهرها، از سوی دیگر به شکل‌گیری انواع ساخت و سازهای بی‌کیفیت در آن‌ها انجامید. دستاورد این دوران، انواع ساختمان‌ها و فضاهای یکسان، بی‌هویت و گاه بلا تکلیف در شهرها بود. کالن در واکنش به این جریان‌ها، معتقد بود که سرعت دگرگونی‌هاست که پیوند معمول میان طراح و چیزی که باید طرح شود را از میان برده است (Armanshahr Consulting Engineers, 2017). از طرفی زیته هشدار می‌دهد که «امروزه دیگر نمی‌توان به درک و احساس مشترکی از هنر تکیه کرد زیرا این توافق جمعی دیگر وجود ندارد و یک طرح شهری بدون هنجارهای جمعی و استانداردها، به هر کارفرمایی اجازه خواهد داد تا ساختمان خود را بسته به منافع و سلیقه خود بسازد» (Pakzad, 2010: 147).

قوانین امروز با کلی‌گویی، داشتن تبصره‌هایی جهت نقض خود و ایجاد ابهام و تفسیر شخصی، راه را برای سودجویان باز گذاشته تا جنبه‌های کیفی نمای شهری را فدای کسب سود بیشتر کنند. به نظر می‌رسد برای حل این معضل، تدوین ضوابط جامع و کامل در مورد نمای شهری باید با تغییرات اساسی در ضوابط و مقررات با انجام مطالعات بر ساخت و سازهای فعلی با رویکرد آسیب‌شناسی معضلات کیفی نماهای شهری در همه ابعاد انجام شود. همچنین با بررسی و تحلیل روند شکل‌گیری نمای شهری، متأثر از ضوابط و مقررات، در بستر زمان ضعف‌های ناشی از عدم ضمانت اجرایی ضوابط و مقررات را در مقایسه با گذشته ریشه‌یابی نمود (Doaei and Naseri, 2015). هرچند تحولات چند دهه اخیر در منظر شهرها سبب شده است تا تدوین ضوابط و مقررات برای ساماندهی نمای شهری مورد توجه قرار گیرد، لذا تدوین چارچوب برای طراحی بدنه‌های شهری دارای اهمیت خاص است (Karimi Azari and Safarnejad, 2016). با عنایت به گسترش انتقادات و اعتراضات از برخورد خطی و صرف ضابطه محور شهرداری تهران در موضوع طراحی معماری نماهای شهری و فقدان برنامه و طرح در خصوص طیف گسترده موضوعات مرتبط شهرداری تهران نسبت به تولید برنامه اجرایی برای سه منطقه ۱-۱۳-۱۹ تحت عنوان تدوین ضوابط هماهنگی، تداوم و انسجام بصری نماهای شهری اقدام نمود. از مهم‌ترین خروجی‌های طرح‌های مذکور در حوزه اجرا تولید نقشه‌های پهنه‌بندی نماهای شهری می‌باشد. مدیریت شهری به منظور برخورد و مداخله کارآمد و مؤثر و پاسخ به مجموعه انتقادات و اعتراضات برنامه اجرایی، کامل‌تر از سازوکار ضابطه محور صرف در دستور کار قرار داده که از مهم‌ترین خروجی‌های این برنامه نقشه‌های پهنه‌بندی می‌باشند (Armanshahr Consulting Engineers, 2019).

چارچوب نظری مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها اطلاق می‌شود که به لحاظ نظری قادر به تبیین و یا طبقه‌بندی متغیر اصلی تحقیق می‌باشند. در این پژوهش تلاش گردید در خصوص مؤلفه‌های که در طراحی معماری نماهای شهری نسبت

به آن بی‌توجه بوده‌اند مطالبی گردآوری و دسته‌بندی گردد. با عنایت به تجزیه و تحلیل دیدگاه‌ها و آراء و مصادیق مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر طراحی معماری نماهای شهری را می‌توان به شرح ذیل می‌باشد:

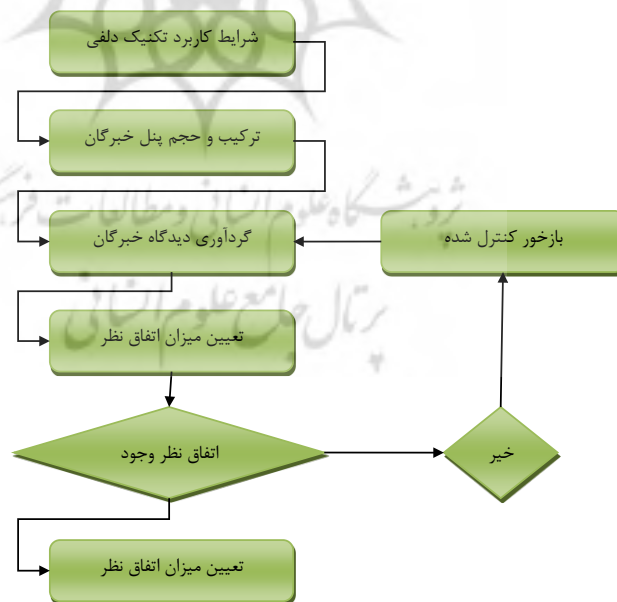
کیفیت گرایي و توجه به زمینه‌ای ارزشمند شهرها، مجموع ضوابط و مقررات مرتبط با ایمنی نماهای شهری، موضوعات اقتصادی و بهره‌برداری از تکنولوژی‌های نو و همچنین بسیاری دیگر از موضوعات از مؤلفه‌های مغفول در طراحی نماهای شهری می‌باشند. مبانی نظری قابل‌اتکا ضمن احصا مجموعه این مؤلفه‌های می‌بایست تعارضات موجود را حل و فصل و نحوه حصول و دستیابی به هر یک از موضوعات را و جایگاه و نحوه طراحی و چیدمان آن را در شهر برای طراحان و ارزیابان طرح‌ها به روشنی و وضوح تبیین و شناسایی نماید. در وضعیت موجود نسبت به زمینه‌های شهری نظیر انواع خیابان‌ها و گذرها، میدین، بزرگراه‌ها، عرصه‌های طبیعی و سبز در شهرها، نحوه طراحی هم‌جواری‌ها بی‌توجه بوده و کیفیت گرایي به عنوان یک رویکرد در ساختار مداخله موجود تعریف نشده و متکی بر دانش و تجربه شخصی مدیران و کارشناسان می‌باشد. در واقع شفافیت و خوانایی در فقدان مبانی نظری وجود ندارد و تعرض مؤلفه‌های مختلف در قالب یک طرح و برنامه مشخص و معین قابل شناسایی و تصمیم‌گیری نمی‌باشد. از طرف دیگر کمیته‌های پیش‌بینی شده فاقد معیارها و شاخص‌های لازم به منظور انتصاب، ارزیابی‌های مرتبط بر عملکردها می‌باشند لذا کارکرد کمیته‌ها از جهات متعدد مورد انتقاد و اعتراض واقع می‌گردد. جایگاه قانونی و حقوقی کمیته‌ها مشخص و معین نمی‌باشد و نحوه ارزیابی طرح‌های معماری نماهای شهری برای طراحان و حرفه‌مندان مشخص و معین نیست. فقدان مبانی نظری جامع بر عملکرد کمیته‌ها و فرایندهای ارزیابی تأثیر می‌گذارد و موجب توسعه و تسریع برخوردهای شخصی و سلیقه‌ای در ارزیابی‌ها می‌گردد. از دیگر مؤلفه‌های مغفول فقدان نظام اجرایی و نحوه عملیاتی نمودن موضوعات مورد توجه در طراحی نماهای شهری می‌باشد در کنار اجرا پیش‌گفته پیش‌بینی نظام اجرایی و پی‌جویی راهکار اجرا پروژه‌های خاص از الزامات ارتقاء و بهبود وضعیت موجود می‌باشد. به‌مانند دیگر اسناد شهرسازی و معماری سند طراحی نماهای شهری نیازمند پیش‌بینی ساختاری است که حسب اقتضائات، الزامات، آخرین پژوهش‌ها و تحقیقات و همچنین ایده و پیشنهادات مناسب و موثر تغییر و تحول نموده و به سوی وضعیت مطلوب هدایت گردد که در حال حاضر این ساختار وجود ندارد و موضوع طراحی نماهای شهری در غفلت و بی‌توجهی مجموعه این موضوعات مدیریت و ساماندهی وضعیت معشوش و نابسامان نماهای شهری را پیگیری می‌نماید. شایسته است به منظور تبیین نظام جامع به مجموعه مؤلفه‌ها و اجزا مذکور توجه نموده و با چیدمان منطقی و معقول این اجزا در کنار یکدیگر به شناسایی نظام جامع و منسجم در راستای ارتقاء و بهبود طراحی معماری نماهای شهر اقدام نماییم.

نمودار ۱: مدل نظری چارچوب پژوهش، 2020، Research Findings, Source:

یافته‌ها

در این پژوهش، محقق به شناسایی معیارهای نظام جامع طراحی معماری نماهای شهری از طریق مصاحبه و با روش دلفی پرداخته است لذا یک پژوهش کیفی محسوب می‌شود. براساس مؤلفه‌های چارچوب نظری به منظور تدوین پرسشنامه‌ها و انجام مصاحبه پرداختیم. در پژوهش حاضر از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی جهت گردآوری اطلاعات استفاده شد. همچنین در بخش پیمایشی نیز از ابزار مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه این پژوهش شامل پرسش‌نامه‌های بسته و باز برای جامعه آماری این پژوهش که مدیران و کارشناسان و استادان کمیته‌های نما و اعضا ناظر شورای شهر و همچنین طراحان و حرفه‌مندان حقیقی و حقوقی می‌باشد. همچنین، در این پژوهش پس از برآورد تخمینی جامعه آماری با توجه به این مسئله که جامعه آماری محدود می‌باشد، امر نمونه‌گیری انجام نشده و تمامی نمونه‌های در دسترس که آشنا به مطالعه حاضر و اهداف آن بودند، مورد نظر سنجی قرار گرفته‌اند. پس از گردآوری پرسشنامه‌ها و امتیازدهی به سوالات پاسخ داده شده، با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری نظیر روش دلفی (نمودار ۲)، تجزیه و تحلیل صورت گرفت. مبنای این روش، جمع‌آوری نظرات و رسیدن به اجماع گروهی بین شرکت‌کنندگان در گروه است. از آنجا که مشارکت‌کنندگان در موضوع مورد بحث، افرادی مطلع و خبره هستند، ایده‌هایی که در این روش جمع‌آوری می‌شوند بسیار سودمند خواهند بود. نتیجه اینکه روش دلفی مخصوصاً در موضوعاتی که پژوهش‌اندکی بر روی آن‌ها انجام شده یا مبهم و بحث‌برانگیزند، راهگشا خواهد بود.

نمودار ۲: چارچوب نظری تکنیک دلفی در تحقیقات کیفی، Source: Research Findings, 2020

در این پژوهش، محقق از مصاحبه «نیمه ساختاریافته» در مرحله اول دلفی استفاده نموده است. به این صورت که سوالات پژوهش از خبرگان پرسیده شد و آنان پاسخ دادند. اهم سوالات در جدول (۳) قابل مشاهده است؛

جدول ۳: اهم سوالات مصاحبه

سوالات مصاحبه	
۱	نظام جامع طراحی نماهای شهری باید دارای چه ارکان و اجزایی باشد؟
۲	نقش و جایگاه کمیته‌ها در مدیریت و راهبری موضوع طراحی نماهای شهری را تشریح و تبیین نمایید؟
۳	برنامه اجرایی طراحی نماهای شهری دارای چه خصوصیات و ویژگی‌هایی می‌بایست باشد؟
۴	پیشنهادات خود را در زمینه پایش بیان نمایید؟
۵	با توجه به تجارب گذشته و موجود، ایده‌ها و پیشنهادهایی که زمینه جامعیت طرح می‌گردند را مطرح نمایید؟

Source: Research Findings, 2020

در ادامه از طریق روش دلفی سعی شد تا روند رو به رشدی در الگو پدید آید و سرانجام الگوی نهایی شناسایی شد. استفاده از روش دلفی به عنوان روش تحقیق زمانی مناسب است که دانش یکپارچه ای درباره یک موضوع یا مساله وجود نداشته باشد. این روش به ویژه زمانی که هدف، بهبود درک ما از مشکلات، فرصت‌ها، راه حل‌ها و ایجاد پیش بینی‌هاست، مناسب است. محقق بر اساس مراحل ذیل اقدام نمود؛

- تشکیل تیم اجرا و نظارت بر انجام دلفی و انتخاب متخصصان و خبرگان حوزه تحقیق
- تنظیم پرسش‌نامه سوال باز برای دور اول
- ارسال اولین پرسش‌نامه برای اعضاء هیات‌ها
- تجزیه و تحلیل پاسخ‌های رسیده در دور اول
- آماده کردن پرسش‌نامه دور دوم با بازنگری‌های مورد نیاز
- ارسال پرسش‌نامه دور دوم برای اعضاء هیات‌ها
- تجزیه و تحلیل پاسخ‌های دور دوم
- ارزیابی از جهت رسیدن به اجماع

در بخش نخست چنانچه گفته شد با توجه به اهداف پژوهش و مرور ادبیات پژوهش، محقق دست به تدوین سوالات زد. تا متخصصان بتوانند در جهت اهداف پژوهش پاسخ خود را بدهند. محقق پس از دریافت پاسخ‌های حاصل از مصاحبه‌ها، به استخراج مفاهیم اولیه و تکرار شونده پرداخت. کدهای اولیه ۱۰۱ عدد بودند. این کدها، توسط محقق تلخیص و طبقه بندی شدند، نتایج دوباره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نهایتاً در مفاهیم کلی تر طبقه بندی شدند. در ادامه پژوهشگر درصدد است به سطحی انتزاعی تر و بالاتر دست یابد و به یافتن روابط شاخص‌ها و مفاهیم دست یابد. در ادامه با توجه به این متغیرها، شاخص‌ها و گویه‌ها، پرسشنامه نهایی تدوین شد که دارای شاخص‌ها و ابعاد زیر (جدول ۴) می‌باشد؛

جدول ۴: اجرای پرسشنامه اولیه

متغیر	شاخص	سوالات
	تعیین تکلیف موضوعات	۱۱-۱
مبانی نظری	همه جانبه نگری	۱۵-۱۲
کمیته‌های تخصصی	مدیریت	۱۹-۱۶
	نظارت پذیری	۲۳-۲۰
	تجسم پذیری	۳۲-۲۴
برنامه اجرایی	برنامه مکان محور	۳۶-۳۳
	مدیریت و برنامه‌ریزی و پایش	۴۲-۳۷
کمیته عالی	پاسخگویی و مشارکت	۴۶-۴۳

Source: Research Findings, 2020

نتایج به دست آمده حاصل از مصاحبه‌ها، با تلخیص و کدگذاری داده‌ها، به صورت مقولات و مفاهیمی تدوین شد تا بتوان از آن‌ها در تدوین پرسشنامه استفاده نمود و در اختیار کارگروه دلفی قرار داد. محقق پس از تدوین پرسشنامه، آن را در میان ۸ تن از مطلعین و خبرگان یعنی مدیران و متولیان و طراحان شهری، توزیع نمود که با توجه به اینکه این ۸ نفر به عنوان اعضای کارگروه دلفی برگزیده شدن تا رسیدن به اجماع نهایی در مورد پرسشنامه، در هر مرحله پرسشنامه میان این کارگروه توزیع شد و محقق اعضا را مراحل بعدی دلفی از نتایج آگاه نمود تا اجماع شکل بگیرد. در این تحقیق، نهایتاً دلفی در چهار مرحله انجام گرفت و اعضای کارگروه دلفی، به اجماع رسیدند. نتایج به دست آمده از دور اول دلفی نشان داده شده است که در مرحله اول دلفی، با توزیع این پرسشنامه در میان اعضا برخی سوالات که به حد متوسط نرسید و وزن کمتر از متوسط را از دید متخصصان گرفت، از پرسشنامه حذف گردید که در ادامه در جدول (۵) نشان داده شده است؛

جدول ۵: سوالات به حد نصاب نرسیده در گام اول دلفی

سوال	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
سوال ۱۵	۰	۳۷٪/۵	۵۰٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۷۵
سوال ۱۸	۰	۳۷٪/۵	۵۰٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۷۵
سوال ۲۲	۱۲٪/۵	۲۵٪	۶۲٪/۵	۰	۰	۲/۵۰
سوال ۲۹	۱۲٪/۵	۱۲٪/۵	۷۵٪	۰	۰	۲/۶۲
سوال ۳۰	۱۲٪/۵	۲۵٪	۶۲٪/۵	۰	۰	۲/۵۰
سوال ۳۱	۰	۱۲٪/۵	۷۵٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۸۷
سوال ۳۹	۱۲٪/۵	۱۲٪/۵	۷۵٪	۰	۰	۲/۶۲
سوال ۴۰	۰	۱۲٪/۵	۸۷٪/۵	۰	۰	۲/۸۷

Source: Research Findings, 2020

پس از حذف سوالاتی که به نمره میانگین پرسشنامه در طیف لیکرت که ۳ بود، نرسیدند، پرسشنامه دور دوم دلفی نیز در اختیار اعضای کارگروه دلفی قرار گرفت و مجدداً به آن پاسخ دادند. در مرحله دوم دلفی، با توزیع پرسشنامه در میان اعضا برخی سوالات که به حد متوسط نرسید و وزن کمتر از متوسط را از دید متخصصان گرفت، از پرسشنامه حذف گردید که در ادامه نشان داده شده است؛

جدول ۶: سوالات به حد نصاب نرسیده در گام دوم دلفی

سوال	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
سوال ۶	۰	۳۷٪/۵	۵۰٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۷۵
سوال ۷	۰	۳۷٪/۵	۵۰٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۷۵
سوال ۸	۱۲٪/۵	۲۵٪	۵۰٪	۱۲٪/۵	۰	۲/۶۲
سوال ۱۰	۰	۲۵٪	۶۲٪/۵	۱۲٪/۵	۰	۲/۸۷
سوال ۱۱	۰	۲۵٪	۶۲٪/۵	۱۲٪/۵	۰	۲/۸۷
سوال ۲۴	۰	۱۲٪/۵	۸۷٪/۵	۰	۰	۲/۸۷
سوال ۲۵	۰	۳۷٪/۵	۶۲٪/۵	۰	۰	۲/۶۲

Source: Research Findings, 2020

پس از حذف سوالاتی که به نمره میانگین پرسشنامه در طیف لیکرت که ۳ بود، نرسیدند، پرسشنامه دور سوم دلفی نیز در اختیار اعضای کارگروه دلفی قرار گرفت و مجدداً به آن پاسخ دادند. در مرحله سوم دلفی، با توزیع پرسشنامه

در میان اعضا برخی سوالات که به حد متوسط نرسید و وزن کمتر از متوسط را از دید متخصصان گرفت، از پرسشنامه حذف گردید که در ادامه نشان داده شده است؛

جدول ۷: سوالات به حد نصاب نرسیده در گام سوم دلفی

سوال	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
سوال ۶	۰	٪۲۵	٪۷۵	۰	۰	۲/۶۲
سوال ۲۲	۰	٪۲۵	٪۶۲/۵	٪۱۲/۵	۰	۲/۸۷
سوال ۲۶	۰	٪۲۵	٪۷۵	۰	۰	۲/۶۲

Source: Research Findings, 2020

چنانچه ملاحظه می‌شود پس از حذف سه سوال که اعضا درباره آن اتفاق نظر نداشتند، اجماع به صورت کلی شکل گرفت، با این حال پژوهشگر به سبب کنترل نهایی و آگاه نمودن اعضا از نتایج برای بار چهارم پرسشنامه را در اختیار اعضای کارگروه قرار داد تا نظرات نهایی خود را اعمال نمایند و در صورتی که می‌خواهند، در پاسخ‌هایشان تجدید نظر نمایند، نتایج دور چهارم در جدول ذیل درج شده است؛

جدول ۸: پاسخ‌های گام نهایی دلفی

پرسش	فراوانی	میانگین پاسخ‌ها
۱ ترسیم چشم‌انداز، اهداف، راهبردها، سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات...	۸	۴
۲ نحوه مداخله با موقعیت‌های مختلف شهری	۸	۴/۱۲
۳ نحوه مداخله با کیفیت‌های مختلف شهری	۸	۴/۳۷
۴ معرفی مبانی نظری و رویکرد اصولی	۸	۴
۵ تبیین و تعریف جایگاه قانونی سند، کمیته‌ها	۸	۴/۱۲
۶ قانون‌گرایی	۸	۴
۷ توجه به خلاقیت و نوآوری	۸	۳/۸۷
۸ تعامل‌گرایی و نحوه ارتباط با دیگر اسناد	۸	۳/۷۵
۹ هدایت‌گری	۸	۴/۱۲
۱۰ کیفیت‌گزینی	۸	۴/۵۷
۱۱ اصلاح‌گری	۸	۴
۱۲ شفافیت	۸	۳/۷۵
۱۳ کنترل‌گری	۸	۴/۵۰
۱۴ تعامل‌گرایی با طراحان حقیقی و حقوقی	۸	۳/۸۷
۱۵ تحقق‌پذیری	۸	۴/۱۲
۱۶ کلیت‌گرایی	۸	۴/۶۲
۱۷ سهولت و سادگی ادراکی	۸	۳/۷۵
۱۸ یکپارچگی و انسجام	۸	۳/۷۵
۱۹ طراحی متناسب با موقعیت‌ها	۸	۴/۶۲
۲۰ طراحی متناسب با کیفیت‌ها	۸	۴/۱۲
۲۱ توجه به ویژگی‌ها و خصوصیات هر مکان	۸	۳/۸۷
۲۲ هدایت و راهبری مجموعه فعالیت‌ها و اقدامات	۸	۴
۲۳ اصلاح و بازنگری حسب اقتضانات	۸	۳/۸۷
۲۴ ارتباط با دیگر اسناد و تشکیلات موازی	۸	۳/۷۵
۲۵ مشارکت‌پذیری در استخراج ایده‌ها و پیشنهادات صاحب‌نظران	۸	۴/۶۲
۲۶ پاسخگویی به شکایات و اعتراضات	۸	۴/۷۵
۲۷ ذخیره‌سازی مجموعه ایده‌ها و پیشنهادات	۸	۴/۱۲
۲۸ اطلاع‌رسانی و آموزش	۸	۴/۷۵

Source: Research Findings, 2020

در واقع سوالات نهایی پرسشنامه پس از اجماع نظر اعضای کارگروه دلفی به قرار زیر است:

جدول ۹: پرسشنامه نهایی

متغیر	شاخص	سوالات
مبانی نظری	تعیین تکلیف موضوعات	۵-۱
	همه جانبه نگری	۸-۶
کمیته‌های تخصصی	مدیریت	۱۱-۹
	نظارت پذیری	۱۴-۱۲
برنامه اجرایی	تجسم پذیری	۱۸-۱۵
	برنامه مکان محور	۲۱-۱۹
کمیته عالی	مدیریت و برنامه‌ریزی و پایش	۲۴-۲۲
	پاسخگویی و مشارکت	۲۸-۲۵

Source: Research Findings, 2020

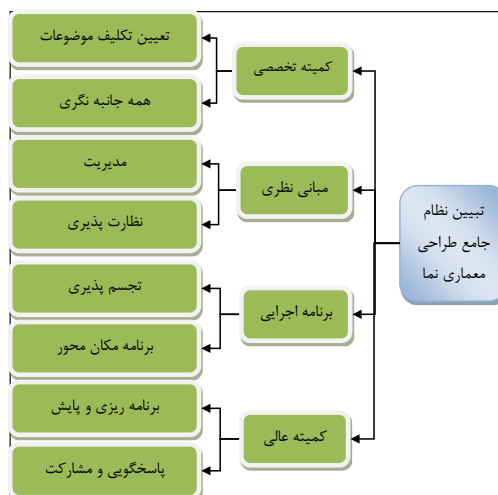
همچنین در جدول مقابل متوسط نتایج هر سه مرحله دلفی لحاظ شده است. با توجه به اهمیت میزان موافقت افراد پانل با هریک از ابعاد و سوالات پرسشنامه، میانگین پاسخ‌ها به تفکیک هر مرحله دلفی و ابعاد درج شده است.

جدول ۱۰: خلاصه نتایج دلفی

متغیر	شاخص	تعداد	دور اول	دور دوم	دور سوم	دور نهایی	درجه اهمیت
مبانی نظری	تعیین تکلیف	۸	۳/۸۰	۳/۸۷	۴/۰۴	۴/۱۲	۴
	همه جانبه نگری	۸	۳/۷۵	۳/۷۵	۳/۸۷	۳/۸۷	
کمیته‌های تخصصی	مدیریت	۸	۳/۸۷	۳/۹۲	۳/۹۴	۴/۲۳	۴/۱۴
	نظارت پذیری	۸	۳/۸۳	۳/۸۷	۴/۰۴	۴/۰۴	
برنامه اجرایی	تجسم پذیری	۸	۳/۸۱	۴/۰۳	۴/۰۶	۴/۰۶	۴/۱۳
	برنامه مکان محور	۸	۴/۰۴	۴/۰۴	۴/۱۶	۴/۲۰	
کمیته عالی	برنامه‌ریزی و پایش	۸	۳/۵۴	۳/۵۸	۳/۸۳	۳/۸۷	۴/۲۲
	پاسخگویی و مشارکت	۸	۴/۳۷	۴/۴۷	۴/۵۳	۴/۵۶	

Source: Research Findings, 2020

با توجه به جدول فوق می‌توان دریافت که پس از بررسی متغیر و شاخص‌های مختلف مطالعه شده در روش دلفی و بر اساس میانگین پاسخ‌های داده شده، هریک از متغیرها به ترتیب اهمیت بیان شده توسط اعضای کارگروه دلفی، اولویت بندی شده است. به این ترتیب که با اهمیت ترین متغیر در زمینه پژوهش مورد مطالعه متغیر کمیته عالی است که بعد پاسخگویی و مشارکت آن نیز از بعد مدیریت و برنامه‌ریزی و پایش با اهمیت تر انتخاب شده است. پس از کمیته عالی متغیر کمیته‌های تخصصی در رتبه دوم قرار دارد که بعد مدیریت آن نیز، از اهمیت بیشتری نسبت به نظارت پذیری قرار دارد. جایگاه سوم با اختلافی کم از رتبه دوم، برنامه اجرایی می‌باشد که برنامه مکان محور نیز از بعد دیگر وزن بیشتری گرفته است؛ و در نهایت در جایگاه چهارم و آخر متغیر مبانی نظری قرار دارد که بعد تعیین موضوعات از همه جانبه نگری نیز اهمیت بیشتری دارد. لذا مدل تحقیق را می‌توان به صورت ذیل بسط داد:

نمودار ۴: نظام جامع طراحی معماری نما. Source: Research Findings, 2020.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

در ساختمان‌سازی به سوی بیرونی یک ساختمان نما گفته می‌شود. در طراحی ساختمان، نما مهم‌ترین بخش به شمار می‌رود؛ زیرا نما چارچوب کار برای بقیه اجزای ساختمان را مشخص می‌کند. بسیاری از نماها ارزش تاریخی دارند و در کشورهای گوناگون قوانین سختگیرانه‌ای در مورد موضوع تغییر نما وجود دارد که برخی از این قوانین هر گونه دگرگونی در نماهای تاریخی را ممنوع می‌کند. در سال‌های اخیر پس از مطرح شدن دوباره اهمیت فضاهای عمومی و ارزش زندگی شهری، نما اهمیت دوباره‌ای یافته است. نما در عمل درون ساختمان را از بیرون و فضای خصوصی را از فضای عمومی جدا می‌کند. نما حاکی از موقعیت فرهنگی سازندگان ساختمان است و نشان‌گر میزان نظم طرح ساختمان، امکانات و ذوق تزیین و خانه‌آرایی طراح و مالک است. یک نما به مثابه معرفی وضعیت ساکنان ساختمان در بین عموم است. نما در واقع صورت ساختمان و بهترین بیان حالتی است که فرد طراح یا مالک از خود در برابر بیرون دارد. نماهای داخل ساختمان بیشتر جنبه خصوصی دارند، لیکن نماهایی که به سمت کوچه و بافت شهر باز می‌شوند، جنبه عمومی‌تر دارند. بنابراین وجوه پشت و جلوی ساختمان از یک طرف دارای نمود اجتماعی و از طرف دیگر نمود مشخص ساکنان خود است بنابراین نمای هر ساختمان باید هم با فضای عمومی همبستگی داشته باشد و هم بتواند حجم داخلی ساختمان را بیان نماید. نمای هر ساختمان موثر در مجموعه شهری است که در آن حضور دارد و این تاثیر را در بدنه خیابان‌ها یا میدان‌ها که در آن قرار گرفته است می‌گذارد. اگر به نمای ساختمان واحدی، بدون در نظر گرفتن نمای دیگر ساختمانها فکر شود، همگونی نمای شهری در کلیت از بین می‌رود. قرارگیری هر ساختمان در جایگاه مناسب در الگوی کلی شهر، ارتفاع ساختمان‌ها به نسبت پهنای خیابان و طراحی نمای ساختمان‌ها، از مهم‌ترین عواملی هستند که بر ظاهر شهرها اثرگذارند. در میان این عوامل، نمای ساختمان‌ها شاید مهم‌ترین بخش هویت یک شهر باشد؛ از این روست که کشورهای مختلف جهان ضوابط و مقرراتی برای ساماندهی ساخت‌وسازهای شهری خود تدوین کرده‌اند و آن را اجرا می‌کنند. بیشترین بخش ضوابط و مقررات

ساخت و ساز شهری با ایمنی سازه‌ها در ارتباط است اما این مقررات بر ارتفاع، محل بنای سازه‌ها، مواد به‌کار گرفته‌شده در ساخت و ساز و دیگر جزئیات بنای ساختمان نیز نظارت دارند.

بررسی آماری نشان دهنده این موضوع است که در هر سال ۵۰ میلیون نفر به جمعیت شهر نشین کشورهای در حال توسعه اضافه می‌شود. در ایران نیز شهر نشینی طی دهه‌های گذشته با شتاب فزاینده‌ای گسترش یافته و همچنان این روند ادامه دارد. رشد سریع جمعیت و گرایش مردم به شهر نشینی، تقاضای فزاینده‌ای را برای تهیه مسکن به دنبال داشته که این موضوع در پی خود مشکلات عدیده‌ای در زمینه توسعه شهری بوجود آورده است. ناتوانی در پاسخگویی مطلوب و مناسب به این مساله، وضعیت نامطلوبی را به صورت بی‌مسکنی، بد مسکنی و تنگ مسکنی برای بسیاری از اقشار جامعه به همراه آورده است. طراحی نمای خارجی ساختمان یکی از مباحث گسترده در زمینه ساخت و ساز می‌باشد که امروزه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. نمای ساختمان در گذشته از اهمیت بسیار پایینی برخوردار بود اما امروزه اهمیت آن بسیار افزایش یافته است و در واقع قسمتی است که در طراحی آن عوامل و نکات بسیار زیاد باید در نظر گرفته شود. نمای هر ساختمان در حقیقت هویت اصلی آن محسوب می‌شود و به کارگیری مصالح و امکانات مناسب برای آن امری ضروری است. نمای ساختمان‌ها چون سیمای بیرونی بناها است و به سبب اینکه سازنده سیمای شهری بوده و در واقع بستر ظاهری و فیزیکی شکل دهنده به تصویر ذهنی بینندگان از محیطی است که در آن قرار گرفته‌اند، هائز اهمیت است. ایجاد ساختمان‌هایی با نمای بسیار زیبا و مناسب می‌تواند سبب افزایش جلوه و شکوه شهر گردد. ساختمان‌هایی با نمای فرسوده و نامناسب سبب نازیبا شدن شهر و در نتیجه افزایش استرس و پریشانی در ساکنان آن می‌شود. در واقع نمای ساختمان در شکل دهی به فضای شهری که در آن بنا شده است بسیار تاثیرگذار می‌باشد و اگر به یک نما بدون در نظر گرفتن نماهای دیگر ساختمان‌های شهر دقت شود در مجموع همگونی نما در شهر از بین می‌رود. یک نمای زیبا و دلنشین می‌تواند ساختار و دور نما قابل قبولی را برای شهر یا محلی که در آن قرار گرفته است ایجاد نماید.

به دلیل همین ضرورت است که در بسیاری از شهرهای پیشرفته دنیا، ضوابط و مقررات ویژه‌ای در ارتباط با سیما و کالبد شهر وجود دارد و گروهی از متخصصین با محوریت در موضوعاتی چون شهرسازی، زیباشناسی محیط و معماری به کنترل طرح‌های معماری و شهرسازی از نقطه نظر نمای بیرونی ساختمان‌ها و بستر قرارگیری آن‌ها می‌پردازند توصیفات و تحلیل‌های صورت گرفته در ضوابط عام نمای شهر تهران نشان می‌دهد ضوابط مذکور به هیچ عنوان پاسخگویی طیف متنوع مؤلفه‌های مرتبط با طراحی نماهای شهری نمی‌باشد. همچنین مجموعه مدیریت شهری، کارشناسان و استادان کمیته‌های نما، حرفه‌مندان اعم از حقیقی و حقوقی و صاحب نظران از وضعیت مدیریت و هدایت نماهای شهری توسط ضوابط عام و محدود فعلی راضی و خشنود نمی‌باشند. رویکرد موجود موجب از دست رفتن امکان ساماندهی، هماهنگی، هویت مندی و هویت سازی، کیفیت‌گرایی و زمینه‌گرایی، تقویت خوانایی و نظام نشانه‌ای شهر، ایجاد ایمنی و پایداری در نماها و بسیاری دیگر از موضوعات می‌گردد. آسیب از دست دادن این فرصت موجبات خسارات مادی و معنوی اساسی و قابل توجه بر منظر و سیمای شهر

می‌باشد. نحوه انتخاب اعضاء، معیارها و شاخص‌ها مشخص و معین نمی‌باشد. همچنین ارزیابی عملکرد و نظارت‌های عالی و مؤثر بر حجم عظیم مصوبات وجود ندارد. سند قابل اعتنای قانونی تعریف نگردیده است و مبنای ارزیابی برای جمله طراحان و شهروندان مشخص نیست. امکان مشارکت حرفه‌مندان و صاحب‌نظران وجود ندارد و ساختار موجود محروم از توان و نیروی عظیمی مشارکتی جامعه حرفه‌ای در ابعاد مختلف می‌باشد. ساختار مذکور نظارت‌پذیر نیست و تحت شبکه و وب طراحی نگردیده است و فضایی به منظور انعکاس نقطه نظرات، ایده‌ها و پیشنهادات تعریف و طراحی نگردیده است. با عنایت به کثرت پروانه‌ها و تعدد ارزیابی‌های تخصصی بر ابنیه خاص و ویژه در شهر تهران مبنای علمی و نظری قابل توجه، مدون و مکتوب و قانونی در این بین تولید نگردیده است. با توجه به تولید سند و مبنای دیگر طرح‌های مکمل مانند مدیریت بافت تاریخی، طرح جامع نور پردازی، مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان و ناتوانان جسمی و حرکتی مشخص نیست که چرا موضوع طراحی نماهای شهری در فقدان سند و مبنای قابل اعتنا توسط مدیریت شهری تعریف گردیده است. از طرفی با توجه به تجربه ملی و بین‌المللی شایسته است از آخرین دستاوردها در زمینه تعریف ساختارهای اطلاعات محور سه بعدی منظور مدیریت و نظارت بر کیفیت طراحی نماهای شهری بهره‌برداری نمود. ساختار مذکور ابزاری قدرتمند و تأثیر گذار بر مؤلفه‌های مختلف می‌باشد ساختار می‌تواند به صورت همزمان سند طراحی نماهای شهر، سامانه‌های کمیته‌های نما، نظام پهنه بندی و ساختار کمیته‌های عالی را در خود تعریف نماید و گامی عملی و مؤثر در ارتقاء کیفیت طراحی و تسهیل رویه‌ها فراهم نماید. با توجه به تجربه غنی و طولانی شهر سازی و معماری مجموعه این اقدامات و فعالیت‌ها به صورت همزمان در قالب چارچوب طرح جامع موجبات اصلاح رویه‌ها و محتوا و مفاد لازم خواهد گردید.

References

- Bankdar, Ahmad, Gharayi, Fariba and Nasser Barakpour (2012), A Comparative Study of the Position of Urban Design Documents in the Planning System of Iran and the United Kingdom. *Journal of Architecture and Urban Planning*, No. 4.
- Pakzad, J (2007), *Thoughts in Urban Planning 2, From Space to Place*, Armanshahr Publications, Tehran.
- Doaei, A. and Naseri, Gh (2015), The effective relationship between urban rules and regulations on the formation of urban facades with the expression of Shahrud city landscaping criteria, the first international conference and the third national conference on architecture, urban planning restoration and sustainable environment.
- Zakavat, Kamran (2002), Urban design and content emphases in the guidance system. *Urban Management Quarterly*, No. 3.
- Omranipour, Ali et al. (2007), A Reflection on the First Building Regulations of Tehran; *Abadi Magazine*, No. 56, Abadi Magazine, Tehran.
- Karimi Azari, Amir Reza and Safarnejad, Mahsa (2016), Identification of objective and subjective components effective in facade design to promote urban landscape identity and increase citizens' sense of belonging, *Quarterly Journal of Urban Landscape Research*, Third Year, Issue 6, Fall and Winter 1395, pp. 89-106.
- Coan, R., (2006), *Urban Design Guidance Documents*. Translated by Goresht Golkar and Solmaz Hosseiniun. Tehran: Islamic Publishing.
- Golkar, Kourosh and Jalal Azadi (2005), *City Development Strategy (CDS)*. What is? *Shahrnegar Magazine*, No. 30.

- Golkar, Kourosh (2007), Urban Design in Action; A model for multi-level guidance and control in urban design. Abadi Quarterly, No. 21. pp. 31-37.
- Lang, J (2008), Urban Design; Typology, procedures and designs. Translated by Seyed Hossein Bahraini. Tehran: University of Tehran Press.
- Armanshahr Consulting Engineers (2017), Development of criteria for coordination, continuity and visual cohesion of urban views in District 13 of Tehran Municipality, 2017.
- Armanshahr Consulting Engineers (1398), Criteria, Coordination, Continuity and Visual Coherence of Urban Views of District 19 of Tehran Municipality, 1398
- Naghsh Piravash Consulting Engineers (2016), the second phase of studies of the management plan and landscape of Tehran
- Mehdizadeh, Javad (2003), Strategic Planning for Urban Development, Iran Urban Planning and Architecture Research Center.
- Moradi Masihi, Varaz (2002), Strategic Planning in Metropolises, Urban Planning and Processing Company.
- Hall, P. (2002), Urban and Regional Planning, translated by Jalal Tirizi, Urban Planning and Processing Company.
- Albrechts, L (2004): Strategic Planning re-examined, Planning and Design, vol31
- Cowan, R. (2005). The Dictionary of Urbanism. Tisbury: Streetwise Press.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T. & Tiesdell, S. (2003). Public Places - Urban Space: The Dimensions of Urban Design. The Architectural Press: Oxford.
- Sartoria, Francesca S. (2005), "Strategic Spatial Planning", Disp No.167, Zurich.

Evaluation of architectural design of facades of Tehran in order to explain a comprehensive and responsive system*

Siamak Kakavand

Department of Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Farah Habib[†]

Department of Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Eskandar Mokhtari Taleghani

Department of Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The purpose of this study was to analyze and evaluate the architectural design of facades of Tehran in order to explain a comprehensive and responsive system. The purpose of this research is qualitative research in the form of library studies and field surveys, questionnaires and interviews conducted by experts in the field, validity and reliability. Confirmed, the population is divided into two sections. The first part is urban managers, experts and experts in the field of architectural design of urban views and the second part are designers and practitioners, professors and students of architecture and urban design. Since the population is limited, sampling was done from all available individuals. In the fourth chapter analysis using Delphi method in four steps and SPSS software, has been presented the components of comprehensive system of urban landscape architecture design. The results indicated that the overall facade architecture design system generally consists of: 1- Theoretical foundations in which the set of task assignments and the holistic designation are specified. 2. Area-specific committees and facade design evaluation committees include management and oversight. Implementation and infrastructure of location information including visualization and location-based application. 4. The Higher Committee is responsible for the management, planning and monitoring, as well as the accountability, participation and control of the committees' performance.

Keywords: Urban Views - Comprehensive System - Management and Planning - Theoretical Foundations - Urban View Design Documents.

*. This article is an excerpt from the doctoral dissertation in architecture by Mr. Siamak Kakavand entitled "Analysis and evaluation of views of Tehran in order to explain a comprehensive and accountable system."

[†]. (Corresponding Author) f.habib@srb.iau.ac.ir